

ساسانیان از نگاهی دیگر

(به روایت شاهنامه)

پژوهش و نگارش

دکتر امیرحسین محمدی

دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد

دکتر سمانه نیک

متخصص دندان پزشکی ترمیمی

کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی

شهرکرد - ۱۳۹۶

سرشناسه : همتی، امیرحسین، ۱۳۵۱ -

عنوان قراردادی : شاهنامه. برگزیده. شرح

عنوان و نام پدیدآور : ساسانیان از نگاهی دیگر (به روایت شاهنامه) / امیرحسین همتی، سمانه نیک.

مشخصات نشر : شهرکرد: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرکرد، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری : ۲۴۰ ص.

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۴۴۸۱-۹

وضعیت فهرست نویسی : فیفا

موضوع : فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۴۱۶ ق. شاهنامه -- نقد و تفسیر

موضوع : Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh -- Criticism and interpretation

موضوع : شعر فارسی -- قرن ۴ ق.

موضوع : Persian poetry -- 10th century

موضوع : ایران -- تاریخ -- ساسانیان، ۲۲۶ - ۶۵۱ م.

موضوع : Iran -- History -- Sassanids, 226-651

شناسه افزودن : نیک، سمانه، ۱۳۶۱ -

شناسه افزودن : فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۴۱۶ ق. شاهنامه. برگزیده. شرح

شناسه افزودن : دانشگاه آزاد اسلامی. واحد شهرکرد

رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۵ / ۴۴۸۱ / هس PIR۲

رده‌بندی دیویی : ۲۱۰

شماره کتابشناسی ملی : ۴۵۰۷۲

ساسانیان از نگاهی دیگر (به روایت شاهنامه)

□ پژوهش و نگارش: امیرحسین همتی، سمانه نیک

□ طرح جلد: اعظم پارسا بروجنی

□ ویراستار: نوشین بهداروند

□ صفحه‌آرا: هاجر حسن‌زاده سورشجانی

□ خدمات فنی: محمد قاسمی

□ لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی

□ چاپ اول: ۱۳۹۶

□ شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

□ قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

□ شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۴۴۸۱-۹

■ چهارمحل و بختیاری - شهرکرد، رحمتیه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد، معاونت پژوهشی

صندوق پستی ۱۶۶ تلفکس ۳۳۳۶۱۰۶۰-۳۸

فهرست مطالب

۱.....	سخنی با خوانندگان کتاب
۵.....	پیش‌گفتار
۶.....	شاهنامه در یک نگاه
۷.....	تاریخچه و جامعه‌شناسی ساسانیان به ذکر دلیل نگارش کتاب

■ فصل نخست: تحلیل خطابه‌های آغاز حکومت پادشاهان ساسانی و شاهنامه و

۱۷.....	مطابقت آن با عمل‌کرد ایشان
---------	----------------------------

۱۹.....	□ بخش ۱- اردشیر بابکان
---------	------------------------

۲۰.....	خطابه اردشیر بابکان در شروع پادشاهی
---------	-------------------------------------

۲۱.....	الف- نکات کلیدی خطابه اردشیر بابکان در شروع پادشاهی
---------	---

۲۲.....	ب) عمل‌کرد اردشیر بابکان در دوران پادشاهی
---------	---

۲۸.....	ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی اردشیر بابکان با عمل‌کرد او
---------	--

- بخش ۲- شاپور اردشیر (شاپور یکم) ۳۵
- خطابه شاپور در شروع پادشاهی ۳۹
- الف: نکات کلیدی خطابه شاپور، پسر اردشیر، در شروع پادشاهی ۴۰
- ب: عمل کرد شاپور در دوران پادشاهی ۴۱
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی شاپور با عمل کرد او ۴۳

- بخش ۳- اورمزد شاپور ۴۵
- خطابه اورمزد شاپور در شروع پادشاهی ۴۶
- الف: نکات کلیدی خطابه اورمزد شاپور در شروع پادشاهی ۴۷
- ب: عمل کرد اورمزد شاپور در دوران پادشاهی ۴۸
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی اورمزد شاپور با عمل کرد او ۴۹

- بخش ۴- بهرام وره گد ۵۱
- خطابه بهرام اورمزد در شروع پادشاهی ۵۱
- الف: نکات کلیدی خطابه بهرام اورمزد در شروع پادشاهی ۵۲
- ب: عمل کرد بهرام اورمزد در دوران پادشاهی ۵۳
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی بهرام اورمزد با عمل کرد او ۵۳

- بخش ۵- بهرام بهرام ۵۵
- خطابه بهرام بهرام در شروع پادشاهی ۵۶
- الف: نکات کلیدی خطابه بهرام بهرام در شروع پادشاهی ۵۷
- ب: عمل کرد بهرام بهرام در دوران پادشاهی ۵۸
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی بهرام بهرام با عمل کرد او ۵۹

- بخش ۶- بهرام بهرامیان ۶۱
- خطابه بهرام بهرامیان در شروع پادشاهی ۶۱
- الف: نکات کلیدی خطابه بهرام بهرامیان در شروع پادشاهی ۶۲
- ب: عمل کرد بهرام بهرامیان در دوران پادشاهی ۶۳
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی بهرام بهرامیان با عمل کرد او ۶۳

- بخش ۷- نرسی بهرام ۶۵
- خطابه نرسی بهرام در شروع پادشاهی ۶۶
- الف: نکات کلیدی خطابه نرسی بهرام در شروع پادشاهی ۶۶
- ب: عمل کرد نرسی بهرام در دوران پادشاهی ۶۷
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی نرسی بهرام با عمل کرد او ۶۸
- بخش ۸- اورمزد نرسی (هرمز دوم) ۶۹
- خطابه اورمزد نرسی در شروع پادشاهی ۷۰
- الف: نکات کلیدی خطابه اورمزد نرسی در شروع پادشاهی ۷۱
- ب: عمل کرد او در نرسی در دوران پادشاهی ۷۲
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی اورمزد نرسی با عمل کرد او ۷۲
- بخش ۹- شاپور ذوالاکتاف (شاپور دوم) ۷۳
- خطابه شاپور ذوالاکتاف در شروع پادشاهی ۷۴
- الف: نکات کلیدی خطابه شاپور ذوالاکتاف در شروع پادشاهی ۷۵
- ب: عمل کرد شاپور ذوالاکتاف در دوران پادشاهی ۷۶
- ج: مطابقت خطابه آغاز حکومت شاپور ذوالاکتاف با عمل کرد او ۷۷
- بخش ۱۰- اردشیر نکوکار ۷۹
- خطابه اردشیر نکوکار در شروع پادشاهی ۸۰
- الف: نکات کلیدی خطابه اردشیر نکوکار در شروع پادشاهی ۸۰
- ب: عمل کرد اردشیر نکوکار در دوران پادشاهی ۸۱
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی اردشیر نکوکار با عمل کرد او ۸۲
- بخش ۱۱- شاپور سوم ۸۳
- خطابه شاپور سوم در شروع پادشاهی ۸۳
- الف: نکات کلیدی خطابه شاپور سوم در شروع پادشاهی ۸۴
- ب: عمل کرد شاپور سوم در دوران پادشاهی ۸۶
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی شاپور سوم با عمل کرد او ۸۶

- بخش ۱۲- بهرام شاپور ۸۷
- خطابه بهرام شاپور در شروع پادشاهی ۸۸
- الف: نکات کلیدی خطابه بهرام شاپور در شروع پادشاهی ۸۸
- ب: عمل کرد بهرام شاپور در دوران پادشاهی ۸۹
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی بهرام شاپور با عمل کرد او ۹۰
- بخش ۱۳- یزدگرد بزه‌گر (یزدگرد اول) ۹۱
- خطابه یزدگرد بزه‌گر در شروع پادشاهی ۹۲
- الف: نکات کلیدی خطابه یزدگرد بزه‌گر در شروع پادشاهی ۹۲
- ب: عمل کرد یزدگرد بزه‌گر در دوران پادشاهی ۹۳
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی یزدگرد بزه‌گر با عمل کرد او ۹۴
- بخش ۱۴- بهرام گور ۹۵
- خطابه بهرام گور در شروع پادشاهی ۹۶
- الف: نکات کلیدی خطابه بهرام گور در شروع پادشاهی ۹۷
- ب: عمل کرد بهرام گور در دوران پادشاهی ۹۸
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی بهرام گور با عمل کرد او ۱۰۰
- بخش ۱۵- یزدگرد (یزدگرد دوم) ۱۰۳
- خطابه یزدگرد در شروع پادشاهی ۱۰۴
- الف: نکات کلیدی خطابه یزدگرد در شروع پادشاهی ۱۰۴
- ب: عمل کرد یزدگرد در دوران پادشاهی ۱۰۵
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی یزدگرد با عمل کرد او ۱۰۶
- بخش ۱۶- هرمز ۱۰۷
- بخش ۱۷- پیروز ۱۰۹
- خطابه پیروز در شروع پادشاهی ۱۱۰
- الف: نکات کلیدی خطابه پیروز در شروع پادشاهی ۱۱۰

- ب: عمل کرد پیروز در دوران پادشاهی ۱۱۱
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی پیروز با عمل کرد او ۱۱۲
- بخش ۱۸- بلاش پسر پیروز ۱۱۵
- خطابه بلاش در شروع پادشاهی ۱۱۶
- الف: نکات کلیدی خطابه بلاش در شروع پادشاهی ۱۱۶
- ب: عمل کرد بلاش در دوران پادشاهی ۱۱۸
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی بلاش با عمل کرد او ۱۱۸
- بخش ۱۹- قباد ۱۱۹
- خطابه قباد در شروع پادشاهی ۱۲۰
- الف: نکات کلیدی خطابه قباد در شروع پادشاهی ۱۲۱
- ب: عمل کرد قباد در دوران پادشاهی ۱۲۲
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی قباد با عمل کرد او ۱۲۳
- بخش ۲۰- کسری انوشیروان ۱۲۵
- خطابه انوشیروان در شروع پادشاهی ۱۲۶
- الف: نکات کلیدی خطابه انوشیروان در شروع پادشاهی ۱۲۸
- ب: عمل کرد انوشیروان در دوران پادشاهی ۱۳۰
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی انوشیروان با عمل کرد او ۱۳۹
- بخش ۲۱- هرمزد ۱۶۱
- خطابه هرمزد در شروع پادشاهی ۱۶۲
- الف: نکات کلیدی خطابه هرمزد در شروع پادشاهی ۱۶۴
- ب: عمل کرد هرمزد در دوران پادشاهی ۱۶۵
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی هرمزد با عمل کرد او ۱۶۷
- بخش ۲۲- خسرو پرویز ۱۷۱
- خطابه خسرو پرویز در شروع پادشاهی ۱۷۲

- الف: نکات کلیدی خطابه خسرو پرویز در شروع پادشاهی ۱۷۳
- ب: عمل کرد خسرو پرویز در دوران پادشاهی ۱۷۴
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی خسرو پرویز با عمل کرد او ۱۷۷

- بخش ۲۳- شیرویه (قباد دوم) ۱۸۵
- خطابه شیرویه در شروع پادشاهی ۱۸۶
- الف: نکات کلیدی خطابه شیرویه در شروع پادشاهی ۱۸۶
- ب: عمل کرد شیرویه در دوران پادشاهی ۱۸۷
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی شیرویه با عمل کرد او ۱۸۹

- بخش ۲۴- اردشیر (اردشیر سوم) ۱۹۱
- خطابه اردشیر شروی در شروع پادشاهی ۱۹۲
- الف: نکات کلیدی خطابه اردشیر شروی در شروع پادشاهی ۱۹۲
- ب: عمل کرد اردشیر شروی در دوران پادشاهی ۱۹۲
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی اردشیر شروی با عمل کرد او ۱۹۳

- بخش ۲۵- فرآیین (شهرتراز) ۱۹۵
- خطابه فرآیین در شروع پادشاهی ۱۹۶
- الف: نکات کلیدی خطابه فرآیین در شروع پادشاهی ۱۹۶
- ب: عمل کرد فرآیین در دوران پادشاهی ۱۹۷
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی فرآیین با عمل کرد او ۱۹۸

- بخش ۲۶- پوران دخت ۱۹۹
- خطابه پوران دخت در شروع پادشاهی ۲۰۰
- الف: نکات کلیدی خطابه پوران دخت در شروع پادشاهی ۲۰۰
- ب: عمل کرد پوران دخت در دوران پادشاهی ۲۰۰
- ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی پوران دخت با عمل کرد او ۲۰۱

□ بخش ۲۷- آزر می دخت ۲۰۳

خطابه آزر می دخت در شروع پادشاهی ۲۰۴

الف: نکات کلیدی خطابه آزر می دخت در شروع پادشاهی ۲۰۴

ب: عمل کرد آزر می دخت در دوران پادشاهی ۲۰۵

ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی آزر می دخت با عمل کرد او ۲۰۵

□ بخش ۲۸- فرخ زاد (خسرو چهارم) ۲۰۷

خطابه فرخ زاد در شروع پادشاهی ۲۰۸

الف: نکات کلیدی خطابه فرخ زاد در شروع پادشاهی ۲۰۸

ب: عمل کرد فرخ زاد در دوران پادشاهی ۲۰۹

ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی فرخ زاد با عمل کرد او ۲۰۹

□ بخش ۲۹- یزدگرد سوم ۲۱۱

خطابه یزدگرد در شروع پادشاهی ۲۱۲

الف: نکات کلیدی خطابه یزدگرد در شروع پادشاهی ۲۱۳

ب: عمل کرد یزدگرد در دوران پادشاهی ۲۱۳

ج: مطابقت خطابه آغاز پادشاهی یزدگرد با عمل کرد او ۲۱۴

■ فصل دیگر: نتیجه گیری ۲۱۷

□ منابع ۲۲۷

سخنی با خوانندگان کتاب

شاهنامه، گذشته از اهمیت ادبی کتمان ناپذیر آن، یکی از منابع مهم، برای مطالعه تاریخ ایران پیش از اسلام نیز به‌شمار می‌آید. هرچند، بخشی عمده از مطالب شاهنامه با اسطوره در هم آمیخته است، اما حداقل حکایت ساسانیان را در شاهنامه می‌توان کاملاً تاریخی تلقی کرد. ساسانیان، آخرین سلسلهٔ شاهنشاهی ایران، پیش از غلبهٔ اعراب بر این سرزمین بوده‌اند.

این کتاب، مشتمل بر یک پیش‌گفتار و دو فصل است. در پیش‌گفتار، پژوهش، سعی بر آن بوده است تا با استفاده از منابع معتبر تاریخی، مخاطبان را با این سلسلهٔ پادشاهی قدرتمند، آشنایی اجمالی حاصل آید. سپس در قالب یک فصل اصلی، و در ضمن بیست‌و‌نه بخش، عمل‌کرد پادشاهان ساسانی، از خلال اشعار زیبای فردوسی حکیم، و مقایسهٔ آن با خطابه‌های ایراد شده در ابتدای حکومت این پادشاهان، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. خطابه‌های مورد اشاره، مشتمل بر وعید و نویدهایی هستند که پادشاهان ساسانی، آرمان‌های مورد نظر خویش را

در قالب آن مطرح ساخته‌اند. فصل دوم کتاب نیز، مشتمل بر ذکر نتایج حاصل از این پژوهش است.

هدف از این بررسی، گنجاندن هم‌زمان دو جنبه تاریخی و ادبی شاهنامه در یک اثر، به منظور شناخت نقاط قوت و ضعف پادشاهان ساسانی، از دیدگاه فردوسی بوده است. هم‌چنین مشخص ساختن میزان پای‌بندی جهان‌شاهان ساسانی به آرمان‌های بشارت داده شده به مردم، و هویدا نمودن پیمان‌مداری یا عدم وفاداری ایشان نسبت به عهده‌های خود، از دیگر اهداف این پژوهش است.

برده‌سی، در بخش تاریخی شاهنامه، عمل‌کرد شاهان ساسانی و بشارت‌های ایشان، به انضمام اندازها و هم‌چنین خلف وعده‌های آن‌ها را نسبت به ملت تحت فرمان خویش، ریبایی تمام به تصویر کشیده است. مشخص ساختن این موارد از جمله اهداف ساسانی داب حاضر است.

نویسندگان کتاب کوشیده‌اند با انتخاب شیوه‌ای بسیار ساده، و به‌صورت مجمل و آسان فهم، به معرفی ساسانیان بپردازند. مبنای این معرفی، مندرجات قسمت تاریخی شاهنامه بوده است. شاهنامه، چنان‌که مشهور است، مشتمل بر سه بخش اساطیری، پهلوانی و تاریخی است. مخاطبان این کتاب، عموم علاقه‌مندانی هستند که به‌دلیل در اختیار نداشتن فرصت کافی برای مطالعه کل شاهنامه، یا به سبب عدم امکان مراجعه مستقیم به تمام کتاب، از مزیت آشنایی و آگاهی نسبت به محتوای این اثر حماسی، یکسره بی‌نصیب بوده‌اند. با این‌که اطلاعات آن‌ها، تنها به بخش اساطیری یا حداکثر پهلوانی آن منحصر شده است. این درحالی است که اهمیت بخش تاریخی شاهنامه، کم‌تر از دو بخش پیشین است. به همین منظور، مؤلفان کتاب حاضر، کوشیده‌اند در حد توان خویش، در راستای بهره‌مند ساختن و آشنا نمودن عموم علاقه‌مندان با محتوای قسمت تاریخی این اثر سترگ حماسی، تلاش نمایند.

علاوه بر این اهداف، کتاب حاضر را مجموعه‌ای از نصایح پندآموز نیز می‌توان تلقی کرد. پندهایی، از زبان پادشاهانی قدرت‌مند، که در قالب اشعار زیبای حکیم توس، بی‌گمان نمودی ویژه یافته‌اند و لطف و ظرافتی صدچندان پیدا کرده‌اند.

امید است این کتاب، هرچند به مقدار اندک و ناچیز، زمینه‌ای مناسب فراهم ساخته باشد تا به شناخت شایسته‌تر حکومت مقتدر ساسانیان، از طریق اشعار دانای توس، منجر شود. مؤلفان این اثر، نظرها و پیشنهادهای سازنده شما عزیزان، و هر آنچه را که به غنای این کتاب بینجامد، به دیده منت پذیرا هستند.